

Swing Time

Zadie Smith

Swing Time

Vertaald door Peter Abelsen

2016 Prometheus Amsterdam

Voor mijn moeder, Yvonne

Oorspronkelijke titel *Swing Time*

© 2016 Zadie Smith

© 2016 Nederlandse vertaling Uitgeverij Prometheus en Peter Abelsen

Omslagontwerp CMRB

Foto auteur Dominique Nabokov

Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 446 3203 3

Als de muziek verandert, doet de dans dat ook.

Spreekwoord van het Hausa-volk

Proloog

HET WAS DE EERSTE DAG VAN mijn ontluistering. Op het vliegtuig gezet, teruggestuurd naar Engeland, ondergebracht in een tijdelijk huurappartement in St. John's Wood. Op de achtste verdieping, met ramen die uitzicht boden op het cricketveld van Lord's. Hun keuze zal op dat adres zijn gevallen omdat er een portier was die me voor alle navraag afschermden. Ik bleef de hele tijd binnen. De telefoon aan de keukenwand ging onophoudelijk over, maar er was me te verstaan gegeven dat ik niet mocht opnemen, en ik moest mijn iPhone uit laten. Ik keek naar het cricket, een spel waar ik niets van begrijp en dat me geen noemenswaardige afleiding bood, maar liever dat dan rond te kijken in het luxeappartement waarvan de inrichting strikt neutraal was gehouden, met afgeronde hoeken, als van een iPhone. Toen het cricket voorbij was, staarde ik alsnog naar de glimmende inbouwkoffiemachine, en naar twee foto's van de Boeddha (de ene een koperen boeddha, de andere een houten), en naar de foto van een olifant die neerknielde bij een Indiaas jongetje dat ook op zijn knieën zat. Het waren smaakvolle kamers, met veelstemmig grijs, verbonden door een gang met zachtbruin textielbehang. Ik bekeek de woldraden in het behang.

Zo verstreken er twee dagen. Op de derde dag meldde de portier via de vaste lijn dat het rustig was in de hal. Ik keek naar mijn mobiel, die in vliegtuigmodus op de counter lag. Ik was nu tweeënzeventig uur offline, en ik herinner me het gevoel dat dit als een eminent voorbeeld van geduld en standvastigheid mocht worden beschouwd. Ik trok mijn jasje aan en ging naar beneden. In de hal trof ik de portier. Hij maakte van de gelegenheid gebruik om zich omstandig te beklagen ('Niet normaal meer, zo druk als het hier

geweest is. Het leek Piccadilly bloody Circus wel!’), maar ik bespeurde ook andere gevoelens bij hem, waaronder een zekere spijt dat het voorbij was: hij had zich achtenveertig uur lang immens belangrijk kunnen voelen. Hij vertelde vol trots hoe hij de persmusketen te kennen had gegeven dat ‘het er echt niet in zat’, en dat het ze ‘vies zou tegenvallen’ als ze hem probeerden te omzeilen. Ik leunde tegen zijn bureau en hoorde hem aan. Ik was lang genoeg uit Engeland weg geweest om zijn Cockney-spreektrant als exotisch te ervaren, om niet te zeggen primitief. Ik vroeg of hij de komende avond nog toeloop verwachtte en hij zei van niet, er was sinds de vorige avond niemand meer geweest. Ik wilde weten of het verantwoord was om iemand bij me te laten overnachten. ‘Lijkt me geen probleem,’ zei hij, op een toon die me het gevoel gaf dat ik iets stompzinnigs had gevraagd. ‘We hebben altijd nog een achteruitgang.’ Hij slaakte een zucht toen er een vrouw naast me kwam staan, die zei dat ze de deur uit ging en vroeg of hij de kleren kon aannemen die haar stomerij zo kwam brengen. Ze had een geagiteerde, onvriendelijke uitstraling, en in plaats van hem aan te kijken staarde ze naar een elektronische kalender op zijn bureau, een grijs blokje met een digitaal scherm dat eenieder die voor het bureau stond tot op de seconde nauwkeurig liet weten op welk moment ze waren aanbeland. Het was nu de vijfentwintigste van de tiende in het jaar 2008 en de tijd was 12:36:23. Ik draaide me om en liep weg. De portier deed de vrouw de toezegging die ze verlangde, haastte zich achter zijn bureau vandaan en deed de deur voor me open. Hij vroeg me waar ik heen ging. Ik zei dat ik dat niet wist. Ik liep de stad in. De Londense middag was een toonbeeld van herfst, kil maar helder, met onder veel bomen een goudgele laag dorre bladeren. Ik liep het cricketstadion voorbij, en de moskee, langs Madame Tussauds, door Goodge Street en Tottenham Court Road, over Trafalgar Square en belandde ten slotte op de Embankment, waarna ik de brug over ging. Ik dacht, zoals ik vaak doe als ik over die brug loop, aan de twee jongemannen, studenten, die er eens rond middernacht overheen waren gelopen en toen waren beroofd en over de brugleuning de Theems in waren gesmeten. De een overleefde het en

de ander stierf. Het is me altijd een raadsel geweest hoe de overlevende dat heeft kunnen klaarspelen, in de duisternis en extreme kou, volkomen ontredderd en met zijn schoenen aan. Denkend aan hem bleef ik zo ver mogelijk bij de leuning vandaan, aan de kant van de spoorbaan, en meed de aanblik van het water. Op de zuidelijke oever was het eerste wat ik zag een affiche voor een openbaar interview ('in gesprek') met een Oostenrijkse filmregisseur, dat over twintig minuten zou beginnen in de Royal Festival Hall. Ik besloot in een opwelling een kaartje te kopen. Ik liep erheen en kon nog net een plaatsje bemachtigen in de engelenbak van het theater, op de allerlaatste rij. Ik verwachtte er niet veel van, wilde ook alleen maar even afleiding van mijn problemen, in het donker zitten, luisteren naar een discussie over films die me volmaakt onbekend waren, maar halverwege het gesprek vroeg de regisseur of er een fragment kon worden gestart uit *Swing Time*, een film die ik heel goed ken, als kind keer op keer heb gezien. Ik veerde op. Op het reusachtige scherm danste Fred Astaire met drie silhouetten op de achtergrond. Maar ze kunnen hem niet bijhouden, ze raken uit cadans, en uiteindelijk geven ze het op, maken alle drie een wegwerpgebaar en lopen het podium af. En Fred Astaire danst in zijn eentje door. Het was duidelijk dat die drie schaduwen óók Fred Astaire waren, en ik vroeg me af of ik dat als kind ook had begrepen. Geen andere danser kan zo energiek in de lucht klauwen, geen ander buigt zo soepel door zijn knieën. Ondertussen zette de regisseur een door hemzelf ontwikkelde theorie uiteen over 'pure cinema', die hij omschreef als 'een spel van licht en donker, uitgedrukt als een soort ritme, door de tijd heen', een saai betoog dat ik nauwelijks kon volgen. Om de een of andere reden begon achter hem hetzelfde fragment opnieuw te spelen en mijn voeten tikten op de maat van de muziek tegen de stoel voor me. Er kwam, schijnbaar uit het niets, een weldadige luchtigheid in me op, een ongerijmde gelukzaligheid. Ik was mijn baan kwijt, een vertrouwde versie van mijn leven én mijn privacy, maar dat alles viel in het niet bij de vreugde die over me kwam terwijl ik deze dans zag en het strakke ritme door mijn eigen lichaam voelde gaan. Het was alsof ik loskwam van mijn stoel, uit mezelf

opsteeg en mijn leven overzag vanaf een punt ver daarboven. Het deed denken aan hoe het effect van hallucinogene drugs wordt beschreven. Ik zag al mijn jaren tegelijk, maar dan niet als een opeenhoping van al mijn ervaringen tot één totaalbeeld – het omgekeerde juist. Er werd iets ontrafeld, een waarheid blootgelegd: dat ik me altijd aan het licht van anderen had proberen te verbinden, dat ik nooit licht van mezelf had gehad. Ik ervoer mezelf als een soort schaduw.

Na afloop van het vraaggesprek liep ik terug naar het appartement en belde Lamin, die zat te wachten in een nabijgelegen café. Ik zei hem dat de kust veilig was. Ook hij was afgedankt, maar in plaats van hem naar huis te laten gaan, naar Senegal, had ik hem hierheen gehaald, naar Londen. Om elf uur kwam hij aan, met de capuchon van zijn jack over zijn hoofd voor het geval dat er camera's waren. Maar de hal was verlaten. Met die capuchon zag hij er nog jonger uit, en nog mooier dan anders, en het kwam me schandalig voor dat ik geen serieuze gevoelens voor hem had. Na afloop lagen we naast elkaar op bed met onze laptops. Om de verleiding te weerstaan mijn mail te checken, ging ik liggen googelen, eerst doelloos maar ten slotte met een doel: ik ging op zoek naar dat fragment uit *Swing Time*. Ik wilde het Lamin laten zien, was nieuwsgierig naar wat hij ervan zou vinden nu hij zelf een danser was. Hij zei dat hij nog nooit van Astaire had gehoord, en toen het fragment speelde ging hij rechtop in bed zitten en fronste zijn wenkbrauwen. Het drong nu pas tot me door wat ik hem eigenlijk liet zien: Fred Astaire met een zwart geschminkt gezicht. In de Royal Festival Hall had ik in de engelenbak gezeten, zonder bril, en de scène opent met Astaire van veraf gefilmd. Maar dat verklaarde allemaal niet hoe ik het beeld had kunnen verdringen dat ik als kind zo vaak had gezien: die rollende ogen, de witte handschoenen, de Bojangles-grijns. Ik voelde me ontzettend dom, klapte mijn laptop dicht en ging slapen. De volgende ochtend werd ik vroeg wakker, liet Lamin in bed liggen, haastte me naar de keuken en zette mijn mobiel aan. Ik verwachtte honderden berichten, duizenden. Ik had er een stuk of dertig. Aimee had ooit talloze berichtjes per dag gestuurd, en nu besepte ik pas dat

ze me nooit meer iets zou sturen. Geen idee waarom ik er zo lang over gedaan heb om tot dit voor de hand liggende inzicht te komen. Ik scrolde door een deprimerende rij e-mails – een verre nicht, wat vrienden en vriendinnen, een aantal journalisten. Eén mail had als onderwerp HOER. Met een afzendernaam van losse letters en cijfers, en een videobijlage die niet wilde openen. De tekst bestond uit één enkele zin: ‘Nu weet iedereen wat voor iemand jij bent.’ Het was het soort boodschap dat je zou kunnen krijgen van een haatdragend zevenjarig meisje met een overspannen rechtvaardigheidsgevoel. En als je het verstrijken van de tijd buiten beschouwing laat, was het dat natuurlijk ook.

Deel I

Begintijd

I

ALS HET MOGELIJK IS OM ALLE zaterdagen van 1982 als één enkele te zien, dan is dat de zaterdag waarop Tracey om tien uur 's ochtends in mijn leven kwam, terwijl we beiden aan de hand van onze moeders door het grind van een kerktuin liepen. Er waren nog veel meer meisjes, maar om voor de hand liggende redenen vielen wij elkaar op, onze verschillen en overeenkomsten, zoals meisjes die plegen op te merken. Onze huid was van precies hetzelfde bruin, alsof we uit één en dezelfde lap stof waren gesneden, onze sproeten hoopten zich op dezelfde plekken op en we waren even lang. Maar ik had een lang en melancholiek gezicht, met een rechte, ernstige neus en een neerwaarts gerichte blik en mondhoeken. Traceys gezicht was rond en levendig, ze zag eruit als een donkere Shirley Temple, al wist ik zeker dat zij net zo ontevreden over haar neus moest zijn als ik over de mijne was – die van haar krulde omhoog als de snuit van een biggetje. Het had iets liefs, maar ook iets afstotends: haar neusgaten waren constant zichtbaar. Qua neuzen kon je dus van een gelijkspel spreken, maar qua haar won zij het dan weer ruimschoots. Ze had spiraalvormige krullen tot op haar achterste, in twee lange vlechten, glimmend door een of andere olie en aan het eind omwonden met gele strikjes. Gele zijden strikjes waren een fenomeen dat mijn moeder geen plaats wilde toekennen in haar wereld. Zij graaide mijn kroezende massa bijeen tot één enkele wolk en bond die af met een zwart lint. Mijn moeder was feministe. Ze droeg haar eigen haar in een kortgeschoren afro. Haar schedel was volmaakt van vorm. Ze gebruikte nooit make-up en kleeedde zowel zichzelf als mij zo sober mogelijk. Maar in haar geval kon dat ook. Je haar en kleren zijn niet van belang als je de uitstraling hebt

van Nefertiti. Ze kon haar smaak naadloos met haar maatschappijvisie en draagkracht laten samengaan omdat ze geen mascara, verzorgingsproducten, sieraden of dure kleding nodig had. Accessoires vormden alleen maar een inbreuk op haar persoonlijke stijl, net als (zo voelde ik het tenminste) het zevenjarige en door een paardengezicht ontsierde meisje naast haar.

Naar Tracey kijkend stelde ik de omgekeerde verhouding vast: haar moeder was blank, dik en puisterig, met dun blond haar dat ze in een strakke staart droeg, een haardracht waarvan ik wist dat mijn moeder die een ‘Kilburn facelift’ noemde. En al dit lelijks had een tegenwicht in Traceys glamour: zij was haar moeders meest flatterende accessoire. De kledingstijl van die twee, hoezeer ook strijdig met de smaak van mijn moeder, fascineerde me: logo’s, glinsterende armbanden, oorhangers en andere tierelantijnen, dure sportschoenen van het soort dat mijn moeder niet als werkelijk bestaand wenste te zien (‘dat zijn toch geen schoenen, schei uit’). Maar afgezien van die uiterlijke aspecten waren er niet veel verschillen tussen de omstandigheden bij ons thuis en die bij Tracey. Beide gezinnen huisden in sociale woningbouw, geen van beide leefde van een uitkering (iets wat mijn moeder met trots vervulde maar door Traceys moeder een schandaal werd geacht: ze had vele pogingen gedaan, en altijd tevergeefs, om ‘in de ziektewet’ te komen). Voor mijn moeder waren die omstandigheden nu net de reden om grote waarde te hechten aan je persoonlijke stijl. Zij kleepte zich op een toekomst die ons nog niet had bereikt maar wel in het verschiet lag. Daar waren haar witte linnen broeken voor bestemd, haar blauw met wit gestreepte t-shirt, haar rafelige touwschoenen, haar onopgesmukte maar prachtige Afrikaanse hoofd – alles zo eenvoudig, zo ingetogen, dat het volstrekt uit de toon viel bij de tijdgeest en onze omgeving. Op een dag zouden we ‘hier vertrekken’, zou ze haar studie afmaken en tot de radicaal progressieve chic toetreden, misschien zelfs wel in één adem genoemd worden met Angela Davis en Gloria Steinem... schoenen met rieten zolen maakten integraal deel uit van deze gedurfde toekomstvisie, vormden een subtiele verwijzing naar de hogere doelen die mijn moeder nastreefde. Ik was slechts

accessoire in zoverre ik met mijn sobere kleding haar normbesef als moeder uitdroeg, want het getuigde van normloosheid, althans in de kringen waartoe mijn moeder wilde behoren, om je dochter uit te dossen als een ‘kindhoertje’. Tracey daarentegen was niets meer of minder dan haar moeders pronkstuk, de belichaming van haar idealen, haar enige bron van vreugde met die oogstrelende gele strikken, het overdadig geplooide froufrourokje en het topje dat vele centimeters aan notenbruine meisjesbuik onbedekt liet. Toen we tegen hen aan werden geperst in het gedrang van moeders en dochters voor de ingang van de kerk, volgde ik aandachtig hoe Traceys moeder haar meisje voor zich uit duwde om eerder binnen te zijn, en hoe ze zichzelf vervolgens onpasseerbaar maakte met haar lillende bovenarmen, tot ze de zaal achter in de kerk betrad waar Miss Isabel dansles gaf, met groot vertoon van trots én van ongerustheid omdat ze haar dierbare kind voor even aan de hoede van een ander moest toevertrouwen. De houding van mijn moeder was er een van meewarige en semilusteloze opofferingsgezindheid. Zij vond die dansles eigenlijk maar onzin, had wel iets beters te doen. En nadat ze nog een paar zaterdagen onderuitgezakt op een van de plastic stoeltjes langs de linkerwand had gezeten, amper in staat haar minachting voor al die poppenkast te verbergen, viel er een beslissing en werd het de taak van mijn vader om me te vergezellen. Ik nam aan dat Traceys vader het ook wel zou overnemen, maar dat gebeurde nooit. Sterker nog: er bleek, zoals mijn moeder al meteen had vermoed, niet eens een ‘Traceys vader’ te bestaan, althans niet in de gebruikelijke zin van het woord. Ook dit werd een voorbeeld van normloosheid geacht.